IN MEMORIAM FRIEDAE EDELSTEIN

Andrei GOȚIA

Latinii obișnuiau să marcheze scurgerea timpului prin succesiunea perioadelor cincinale denumite *lustra*. *Viginti lustra* s-au scurs de la nașterea Friedei Edelstein (1922–2017), profesoară de sintaxă latină la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj.

„Hai să mergem la cursul doamnei Edelstein”, mă îndemna în anul întâi un coleg, „că am auzit că se pensionează și n-o mai prindem”. Cursul de sintaxă latină ținut de doamna profesoară se preda în anii al II-lea și al III-lea și, dat fiind că dumneaei era deja septuagenară când am intrat noi la facultate, îndemnul colegului meu părea justificat. D-na Edelstein se pensionase deja, însă continua să predea, spre bucuria generațiilor de studenți pe care-i forma, a noastră și a altora care au urmat după noi, până când doamna profesoară s-a retras cu totul de la catedră în 2004.

Cursul de sintaxă latină, un *magnum opus* rafinat cu acribie an de an și așteptat cu nerăbdare de generații, a fost publicat în sfârșit prin concursul a două inimoase foste studente și colege, Carmen Fenechiu și Dana LaCourse Munteanu, astfel că noii studenți vor putea beneficia de gândirea sistematică și de rigoarea cu care Frieda Edelstein și-a câștigat un renume în țară și în străinătate[1]. Volumul de debut, reprezentând versiunea elaborată a tezei de doctorat (susținută în 1967), rămâne și astăzi un reper în sintaxa limbii române[2]. În *Studii clasice*, Frieda Edelstein a publicat, singură sau în colaborare, un număr de articole dedicate lui Tacitus, Vitruvius sau unor probleme de sintaxă[3].

Generația noastră a avut șansa de a-i urma nu doar cursurile de sintaxă, ci și seminarele, în cadrul cărora, odată, ne luptam cu un pasaj dintr-o tragedie de Seneca. Nu citeam pasaje lungi, dar le parcurgeam în profunzime, analizând sistematic cuvânt de cuvânt, morfologic și sintactic, începând cu subiectul și predicatul, și abia apoi traduceam. Aveam colegi care se grăbeau să scrie imediat traducerea; dintr-o anumită comoditate, dar și dintr-o ambiție de june clasicist, eu mă încăpățânam să nu scriu la

[1] Frieda EDELSTEIN, Carmen FENECHIU & Dana LACOURSE MUNTEANU, *Sintaxă latină.* I. *Sintaxa cazurilor,* Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012; II. *Sintaxa modurilor,* Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2014.

[2] Frieda EDELSTEIN, *Sintaxa gerunziului românesc,* București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972.

[3] Pentru o listă, v. *Studii clasice* L, București, Editura Academiei Române, 2021, pp. 18, 55.

dictare, încercând să înțeleg relațiile sintactice care formau propozițiile, zicându-mi că, odată înțeles textul, puteam să-l traduc oricând ulterior, dar, dacă nu-l înțelegeam, degeaba mai scriam traducerea. La un moment dat, în mijlocul seminarului, după o analiză reușită care ne-a ajutat să înțelegem bogăția textului, doamna Edelstein s-a oprit și ne-a spus cam așa: „Nu știu despre dumneavoastră, dar pe mine astfel de incursiuni textuale continuă să mă pasioneze, chiar și la vârsta mea".

D-na Edelstein ne-a învățat cum să ne exprimăm recunoștința în mod elegant, drept care, ori de câte ori puteam, încheiam dedicația vreunui articol ori vreo felicitare astfel: *in grati animi significationem*.

„Cum, îi trimiți tu felicitări de Crăciun și Paști d-nei Edelstein?!", mi-a reproșat odată un bun prieten. Nu mă gândisem niciodată că gestul meu ar putea fi nepotrivit pentru un evreu, dar am considerat că era prea târziu să-mi schimb obiceiul, așa că am continuat să îi trimit doamnei profesoare felicitările mele latinești, iar dumneaei, distinsă și politicoasă, îmi răspundea de fiecare dată, nereținându-și, cred, un zâmbet.

Când, după absolvire, o vizitam, se bucura să afle ce mai citesc, ce mai scriu, cum se studiază latina în alte părți, dacă îmi sunt de folos cele învățate în facultate. Îmi povestea despre propriii ei magiștri, mai ales despre Theodor Naum, sau despre truda de a menține viu studiul latinei în timpul comunist. O dată, *illud amoenissum colloquium* a durat mai bine de opt ore...

Uneori, iarna, când poleiul de pe străzi o împiedica să parcurgă, ca de obicei, drumul până la facultate, doamna Edelstein invita pe câțiva studenți la dumneaei acasă, unde le preda cursul cum ar fi făcut în sala de clasă, cei prezenți urmând să-și împartă notițele cu cei absenți. Speriat de posibilitatea de a pierde chiar și un singur curs, făceam tot posibilul să fiu printre cei prezenți.

Mulți membri ai familiei i-au pierit la Auschwitz, dar n-am auzit-o niciodată, nici în studenție, nici în conversațiile avute ulterior, să se plângă, necum să pomenească de acest sfâșietor capitol al vieții sale... Deși a avut mult de suferit atât înainte de comunism, cât și în timpul lui, de pe urma identității sale etnice, nu s-a dezis niciodată de propriile-i rădăcini.

M-am bucurat să-i pot fi alături pe ultimul drum pământesc. Înmormântarea a avut loc în Cimitirul Evreiesc de pe Calea Turzii, nebănuit ostrov de liniște pe acea stradă foarte circulată. Mai întâi, s-au ținut rugăciunile în capela mortuară: împărțiți pe sexe, bărbații având capul acoperit, am ascultat câțiva psalmi în ebraică și m-a izbit să-i aud în contextul lor originar. Până atunci nu mai experimentasem înrudirea în credință cu evreii... După rugăciuni, nepotul d-nei Edelstein, Teodor Weiss, a rostit o frumoasă evocare: „…Mi-ai fost mătușă, mi-ai fost și mamă, mi-ai fost mentor… Te-ai străduit să nu nedreptățești niciodată pe nimeni..." Sicriul era foarte simplu, din scânduri negeluite, acoperit cu o pânză neagră cu margini aurite, cu steaua lui David drept unică decorație – o invitație la simplitate și esențializare, foarte potrivită cu d-na Edelstein.

Sit tibi terra leuis, illustris magistra! Viuis in memoria discipulorum!